

BÖLÜM 3

Gelişim Kuramları

Zeynep Hale AKSUNA¹

GİRİŞ

Genel anlamıyla “kuram”, bir uzmanın herhangi bir konudaki deneyimlerini, bilgilerini ve bu bilgilerle oluşturduğu düşüncelerini belirli bir sistem içinde anlatması ve açıklamasıdır. Sahip olunan bu bir sürü bilgi yığınının ortada bir kargaşa oluşturmaması için, bir sistem dâhilinde ele alınması önemlidir (Slater ve Bremner, 2017). Kuramlar öncelikle var olan bilgi veya gerçekleri anlamlı bütünlükler oluşturmak üzere organize ederler (Lerner, 2018; Miller, 2022), örneğin gelişimi evreler ile açıklamak gibi. İkinci olarak yeni bilgilerin üretilmesine yardımcı olurlar. Üçüncü olarak ise, bilimsel araştırmalara hipotez oluşturarak sınanmasına ışık tutarlar.

Kuramlar bazen bireysel veya toplumsal ihtiyaçlara çözüm bulmak için, bazen de bilim insanının deneyimleri sonucu merak ettiği noktaları inceleme güdüsünün sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bilimsel merak veya toplumsal ihtiyaçlar, hangi nedenle olursa olsun, kuramcılar kendi görüşlerini ileri sürerken kendilerinden önceki uzmanların ve kuramcılarının görüşlerinden ve deneyimlerinden yararlanırken, bunlara farklı bakış açıları ekleyerek kendi kuramlarını oluşturmuşlardır. Gelişim psikolojisinin ilerleyişi sırasında, insanın özelliklerini ve değişimlerini açıklamaya çalışan kuramcılar da yaşamakta oldukları zamanın ruhuna uygun olarak kuram geliştirmişlerdir. Uzmanların veya kuramcılarının ileri sürdükleri görüşleri iyi anlayabilmek için onların yaşadıkları zamanın ruhunu (zeitgeist), yani tarihsel olarak o güne kadar sahip olunan bilgi birikimini ve o tarihte kullanılmakta olan bilimsel yöntemleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Psikoloji Biliminin doğuşu ile Gelişim Psikolojisinin doğuşu aynı zaman dilimine denk gelmiştir. Psikolojinin tarihsel gelişimi içinde ortaya çıkan ekoller ve onları temsil eden kuramları, aynı zamanda gelişim psikolojisinin de gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Wilhelm Wundt’un (1832-1920) 1879 yılında Psikolojiyi bilimsel bir temele oturt-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, T.C. İstanbul Okan Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, hale.aksuna@okan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8052-3327

ramı”nın ileri sürülmesiyle birlikte, psikoloji araştırmalarında bilişi oluşturan yetiler tek tek ele alınmaya başlandı ve özel-alan (domain specific) kabul edilip bilimsel araştırma konusu oldular; bellek, dikkat ve kısa süreli bellekteki bilişsel yetiler. Buna paralel olarak, gelişim psikolojisinde de bebek ve çocukların bilişsel gelişimleri incelenirken, söz konusu özel-alan bilişsel yetilerinin, bellek ve dikkat kapasitelerinin, bilgiyi işleme hızlarının yaşlar veya evreler ilerledikçe gösterdikleri değişimler veya hangi bebeklik ve çocukluk evresinde hangi bilişsel yetilerin ortaya çıktığı araştırma konusu oldular.

Adı geçen konular bu kitabın ilerleyen bölümlerinde açıklanmaktadır.

1980’ler

1987’de **Paul Baltes’in (1939-2006) “Yaşam Boyu Gelişme” Kuramını** ileri sürmesiyle, bilimsel araştırmalar yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerini de ele almaya başlamıştır. Bu Kuram 1. Bölümde etraflıca ele alındığı için burada sadece tarihsel ilerlemeler içindeki önemi vurgulanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. S. (1979). Infant–mother attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932–937. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.932>
- Ainsworth, M. S. & Bowlby J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4), 333–341. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.46.4.333>
- Asratyan, E. A. (1953). I. P. Pavlov: His Life and Work. Moscow: Foreign Languages Publishing House.
- Babkin, B. P. (1949). *Pavlov. A biography*. University of Chicago Press.
- Baddeley, A. (1994). The magical number seven: Still magic after all these years? *Psychological Review*, 101(2), 353–356. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.101.2.353>
- Bandura, A. (2006). Albert Bandura. In G. Lindzey, & W. M. Runyan (Eds.), *A History of Psychology in Autobiography* (Vol. 9, pp. 43-75). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/11571-002>
- Bandura, A. (2008). Observational Learning. In W. Donsbach (Ed.), *The International Encyclopedia of Communication*. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbieco004>
- Basri, H., Amin, S., Umiyati, M., Mukhlis, H., & Irviani, R. (2020). Learning Theory of Conditioning. *Journal of Critical Reviews*, 7(8), 2024–2031. <https://doi.org/10.31838/jcr.07.08.378>
- Baum, W. M. (1994). John B. Watson and behavior analysis: Past, present, and future. In J. T. Todd, & E. K. Morris (Eds.), *Modern Perspectives on John B. Watson and Classical Behaviorism* (pp. 133-140). Greenwood Press.
- Bidell, T. R., & Fischer, K. W. (1989). Commentary. *Human Development*, 32, 363-368. <https://doi.org/10.1159/000276486>
- Bjork, D. W. (1993). *B. F. Skinner: A Life*. Basic Books, A Division of Harper Collins Publishers, Inc.
- Bjorklund, D. F. (1995). *Children’s thinking: Developmental Function and individual differences*. Boston: Brooks & Cole Publishing Company.
- Bretherton, I. (1992). Origins of attachment theory. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.28.5.759>
- Butterworth, G., & Harris, M. (1994). *Principles of developmental psychology*. Hove: Lawrence Erlba-

- um Associates Publishers. <https://doi.org/10.4324/9781315804675>
- Cambiaghi, M., & Sacchetti, B. (2015). Pioneers in Neurology: Ivan Petrovich Pavlov (1849-1936). *Journal of Neurology*, 262(6), pp. 1599-1600.
- Ciccarelli, S. K., & White, J. N. (2018). *Psychology* (5th ed.). Pearson Education.
- Cicchetti, D., & Greenberg, M. T. (1991). The legacy of John Bowlby. *Development and Psychopathology*, 3(4), 347-350. <https://doi.org/10.1017/S0954579400007550>
- Demetriou A., Doise W., & Lieshout C.V. (1999). *Life-Span Developmental Psychology*. John Wiley & Sons Ltd.
- Dixon, W. E. Jr. (2003). *Twenty Studies that Revolutionized Child Psychology*. Prentice Hall. Pearson Education Inc.
- Donahoe, J. W. (2016). Pavlov in Socio-Political Context: A Review of Ivan Pavlov, A Russian Life in Science by Daniel P. Todes. *Journal of the Experimental Analysis of Behaviour*, 106(2), pp. 164-171. <https://doi.org/10.1007/s00415-015-7743-2>
- Elkind, D. (1971). *Children and Adolescents: Interpretive Essays on Jean Piaget*. New York: Oxford University Press.
- Elkind, D., & Flavell, J. H. (1969). *Studies in cognitive development: Essays in honor of Jean Piaget*. London: Oxford University Press.
- Flavell, J. H. (1965). *The Developmental Psychology of Jean Piaget: With a foreword by Jean Piaget*. Princeton, New Jersey: D. Van Nostrand Company, Inc.
- Ginsburg, H., & Oppen, S. (1969). *Piaget's theory of intellectual development: An introduction*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Goswami, U. (1998). *Cognition in children*. East Sussex: Psychology Press.
- Goodenough, F. L. (1950). Edward Lee Thorndike: 1874-1949. *The American Journal of Psychology*, 63, 291-301.
- Groh, A. M. (2021). Revisiting Ainsworth's Patterns of Infant-Mother Attachment. In A. M. Slater & P. C. Quinn (Eds.), *Developmental Psychology: Revisiting the Classical Studies* (2nd ed., pp. 23-36). Sage Publications Ltd.
- Gruber, H. E., & Voneche, J. J. (1977). *The Essential Piaget*. Routledge & Kegan Paul.
- Halford, G. S. (1989). Reflections on 25 years of Piagetian cognitive developmental psychology. *Human Development*, 32, 325-357. <https://doi.org/10.1159/000276484>
- Harris, M., & Butterworth, G. (2002). *Developmental Psychology*. Psychology Press Ltd. <https://doi.org/10.4324/9780203720301>
- Harzem, P. (2015). Watson, John Broadus (1878-1958). In J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2nd ed., Vol. 25, pp. 448-449). <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.61135-2>
- Helmre, G. A. (1969). *Piaget - A practical consideration*. London: Pergamon Press.
- Hetherington, E. M., & Parke, R. D. (1979). *Child Psychology: A Contemporary Viewpoint*. Auckland: Mc. Graw Hill.
- Hu, J. (2024). Operant Conditioning in Child Psychology: Understanding the Influence of Rewards and Punishments on Children's Behavior. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*, 44, 259-265. <https://doi.org/10.54254/2753-7048/44/20230161>
- Jones, S. M. (2016). Attachment Theory. *The International Encyclopedia of Interpersonal Communication* (first edition). In C. R. Berger, & M. E. Roloff (Eds.). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118540190.wbeic161>
- Kobak, R. (2021). Attachment and early social deprivation: Revisiting Harlow's monkey studies. In A. M. Slater & P. C. Quinn (Eds.), *Developmental Psychology: Revisiting the Classic Studies* (2nd ed., pp. 9-21). Sage Publications Ltd.
- Lally, M., & Valentine-French, S. (Adapted). (2024). *Introduction to Psychology* (7th ed.). College of Lake County Faculty.
- Lee, V., & Gupta, P. D. (Eds.). (1998). *Children's cognitive and language development*. Oxford: Bla-

- ckwell Publishers Ltd. & The Open University.
- Lerner, R. M. (2018). *Concepts and Theories of Human Development* (4th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203581629>
- Lourenço, O., & Machado, A. (1996). In defense of Piaget's theory: A reply to 10 common criticisms. *Psychological Review*, 103(1), 143–164. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.103.1.143>
- Mandler, G. (2002). Origins of the cognitive (r)evolution. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 38(4), 339–353. <https://doi.org/10.1002/jhbs.10066>
- Matlin, M. (2014). *Cognitive Psychology* (8th ed.). Wiley.
- Miller, G. A. (2003). The cognitive revolution: A historical perspective. *Trends in Cognitive Sciences*, 7(3), 141–144. [https://doi.org/10.1016/S1364-6613\(03\)00029-9](https://doi.org/10.1016/S1364-6613(03)00029-9)
- Miller, P. H. (2016). *Theories of Developmental Psychology* (6th ed.). Worth Publishers. Macmillan Learning.
- Miller, P. H. (2022). Developmental theories: Past, present, and future. *Developmental Review*, 66, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2022.101049>
- Mistry, L. N., Neelkhanth, S., Deshpande S. S., Jawdekar, A. M., Shah, P. P., & Khachane, N. A. (October 15, 2024). Matters of the Mind: A Look Into the Life of Sigmund Freud. *Cureus* 16(10): e71562. <https://doi.org/10.7759/cureus.1562>
- Modgil, S. (1974). *Piagetian research: a handbook of recent studies*. Berks: NFER Publishing Company Ltd. [distributed in the U.S.A. by Humanities Press, New York].
- Oates, J. (1999). *The foundations of child development*. Oxford: Blackwell Publishers Inc. & The Open University Press.
- Ozer, E. M. (2022). Albert Bandura (1925–2021). *American Psychologist*, 77(3), 483–484. <https://doi.org/10.1037/amp0000981>
- Pajares, F. (2004). *Albert Bandura Biographical Sketch*. Available from: <https://albertbandura.com/bandura-bio-pajares/albert-bandura-bio-sketch.html> (Accessed 1th June 2025)
- Pervin, L. A., & Cervone, D. (2010) *Personality: theory and research* (11th ed.). John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd.
- Pervin, L. A., & John, O. P. (2001). *Personality: theory and research* (8th ed.). John Wiley & Sons, Inc.
- Piaget, J. (1971). *Biology and knowledge*. Edinburg: Edinburg University.
- Pulaski, M. A. S. (1971). *Understanding Piaget: an introduction to children's cognitive development* (first edition). New York: Harper & Row, Publishers.
- Rabindran, R., & Madanagopal, D. (2020). Piaget's Theory and Stages of Cognitive Development – An Overview. *Scholars Journal of Applied Medical Sciences*, 2152–2157. <https://doi.org/10.36347/sjams.2020.v08i09.034>
- Richardson, K. (1998). *Models of Cognitive Development*. East Sussex: Psychology Press.
- Richmond, P. G. (1971). *An introduction to Piaget*. New York: Basic Books, Inc., Publishers.
- Santrock, J. W. (2013). *Life-Span Development*. (14th ed.) McGraw-Hill.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2011). *A History of Modern Psychology* (10th ed.). Wadsworth. Cengage Learning Custom Publishing.
- Sears, L. A. (2007). Edward Lee Thorndike (1874–1949): A Look at His Contributions to Learning and Reading. In S. E. Israel & E. J. Monaghan (Eds.), *Shaping the Reading Field: The Impact of Early Reading Pioneers, Scientific Research, and Progressive Ideas* (pp. 119–139). International Reading Association.
- Shaffer, D. R. (2002). *Developmental psychology: childhood and adolescence* (6th ed.). Thomson Learning Inc.
- Sheehy, N. (2004). Bandura, Albert (1925–). *Fifty key thinkers in psychology* (pp. 26–31.) Routledge.
- Sheehy, N. (2004). Pavlov, Ivan Petrovich (1849–1936). *Fifty key thinkers in psychology* (pp. 185–191.) Routledge.
- Sheehy, N. (2004). Watson, John Broadus (1878–1958). *Fifty key thinkers in psychology* (pp. 244–250.) Routledge.

- Siegler, R. S., & Alibali, M. W. (2005). *Children's Thinking* (4th ed.). Pearson-Hall, Inc.
- Sigel, I. E., Brodzinsky, D. M., & Golinkoff, R. M. (Eds.). (1981). *New directions in Piagetian Theory and Practice*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, Pub.
- Skinner, B. F. (2014). *Science and Human Behaviour*. B. F. Skinner Foundation. [Previously published by Pearson Education, Inc. Originally published (1953) by Macmillan.]
- Slater, A., & Bremner, G. (2017). *An Introduction to Developmental Psychology* (3rd ed.). British Psychological Society and John Wiley & Sons Ltd.
- Smith, L. (1993). *Necessary Knowledge: Piagetian Perspectives on Constructivism*. Hove: Lawrence Erlbaum Associates Ltd.
- Smith L. A *Brief Biography of Jean Piaget (1896-1980)*. Available from: <https://piaget.org/about-piaget/> (Accessed 1th June 2025).
- Smith, P.K., Cowie, H., & Blades, M. (2011). *Understanding Children's Development* (5th ed.). John Wiley & Sons Ltd.
- Stewart, R. A. C., & Krivan, S. L. (2021). Albert Bandura: December 4, 1925-July 26, 2021. *Social Behavior and Personality: An international journal*, 49(9), e11082. <https://doi.org/10.2224/sbp.11082>
- Sutherland, P. (1992). *Cognitive Development Today: Piaget and his Critics*. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
- Thelen, E., & Adolph, K. E. (1992). Arnold L. Gesell: The paradox of nature and nurture. *Developmental Psychology*, 28(3), 368–380. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.28.3.368>
- Thorndike, E. L. (1905). *The elements of psychology*. A. G. Seiler. <https://doi.org/10.1037/10881-000>
- Thorndike, E. L. (1911). *Animal intelligence: Experimental studies*. Macmillan Press. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.55072>
- Vicedo, M. (2009, March). Mothers, Machines, and Morals: Harry Harlow's Work on Primate Love from Lab to Legend. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 45(3), 193-218. <https://doi.org/10.1002/jhbs.20378>
- Watson, J. B. (1913). Psychology as the behaviorist views it. *Psychological Review*, 20(2), 158-177. <https://doi.org/10.1037/h0074428>
- Watson, J. B. (1919/1924a). *Psychology: From the standpoint of a behaviorist* (2nd ed.). J B Lippincott Company. <https://doi.org/10.1037/14262-000>
- Watson, J. B. (1924b). *Behaviorism*. New York: The People's Institute Publishing Company.
- Watson, J. B. (1936). John Broadus Watson. In C. Murchison (Ed.), *A history of psychology in autobiography* (Vol. 3, pp. 271–281). Clark University Press. <https://doi.org/10.1037/11247-012>

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

- Adolph, K. E., Robinson, S. R., Young, J. W., & Gill-Alvarez, F. (2008). What is the shape of developmental change? *Psychological Review*, 115(3): 527–543. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.115.3.527>
- Bretherton, I. (2013). Revisiting Mary Ainsworth's conceptualization and assessments of maternal sensitivity-insensitivity. *Attachment & Human Development*, 15(5-6): 460-484. <https://doi.org/10.1080/14616734.2013.835128>
- Erikson, E. H., & Erikson, J. M. (1998). *The life cycle completed*. W.W. Norton & Company.
- Pederson, D. R., Bailey, H. N., Tarabulsky, G. M., et al. (2014). Understanding sensitivity: Lessons learned from the legacy of Mary Ainsworth. *Attachment & Human Development*, 16(3): 261-270. <https://doi.org/10.1080/14616734.2014.900094>